

CEREMONIALUL DE ÎNMORMÂNTARE DIN LOCALITATEA MIREȘTI, RAIONUL HÎNCEȘTI

Carolina COTOMAN,

cercetător științific,

Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău, Republica Moldova,

carolinacotoman@gmail.com

Summary

This article will describe the sequences of the funeral ritual that are currently found in the village of Mirești, Hîncești district. The aim of the research is to understand better the traditions and spiritual manifestations of the traditional man, his relationship with his environment at a crucial time in life, analyzing different rites, we could see what are the traditional folk beliefs about death. In this given locality there are still conservative characteristics, the locals managed to keep most of their customs as they were practiced by their ancestors. It must be specified, however, that this locality also gradually loses its customs, as an effect of globalization, so I consider it important to capture and record these customs and traditions before their disappearance.

Keywords: *grave, funeral, the world beyond, soul, tradition, charity.*

Studiul obiceiurilor de înmormântare a constituit un obiect constant al multor cercetători, mulți cu notorietate mondială, din domenii variate, precum filosofia culturii, istoria religiilor, antropologie, etnologie, sociologie etc.

Moartea este, din punct de vedere biologic, un sfârșit, dar în concepția tradițională moartea este doar un prag de trecere în celălalt tărâm. Astfel, după credințele vechi și conform omului tradițional religios, moartea este o trecere dintr-o lume în alta, din una cunoscută și familiară într-o alta necunoscută. Această trecere este ireversibilă și, dacă o imaginăm ca pe un drum, putem zice că este doar înainte, de unde nu există cale de întoarcere. Sfârșitul vieții însă nu înseamnă sfârșitul existenței, căci moartea nu este definitivă, ea este un prag care trebuie trecut pentru a ajunge în lumea cealaltă.

Tot ansamblul de rituri din ceremonialul de înmormântare arată speranța credincioșilor în învierea trupului (reîntoarcerea morților la viață). Viața nu este văzută ca o scurtă trecere prin timp, ci ea este urmată de o

postexistență. Pentru omul religios moartea nu înseamnă sfârșitul vieții, ci este doar o altă modalitate a existenței omenești. Cei vii, cei rămași în viață participă la „reînviere” prin rugăciuni, moartea este strâns legată de Viață, moartea nu este definitivă ci este întotdeauna urmată de o nouă Viață¹.

În credința populară moartea nu este un simplu neant, ci o altă lume, structurată și ea, cu viața ei. Prin urmare, nu avem un sigur regn și neantul, ci două regnuri absolut diferite, unul al lumii de aici și unul al lumii de dincolo. Diferența este profundă, acest lucru este sugerat printr-o despărțire a celor două lumi, a celor dragi, imposibilitatea de traversat după voie cele două hotare, când te-ai dus nu te mai întorci². În ceremonialul de înmormântare, accentul va fi pus pe secvențele care marchează marea despărțire și pregătesc marea trecere. Semnificația și rostul acestor secvențe sunt polivalente: ele trebuie să asigure perfecta despărțire și trecere, în același timp trebuie să servească refacerea echilibrului moral și social al familiei și al colectivității afectate de moarte. Vom observa că toate secvențele, toți pașii făcuți în ceremonialul de înmormântare sunt în legătură directă cu lumea de dincolo. Ele reprezintă dorința ca sufletul mortului să ajungă cu bine la destinația finală. Mai mult, ele au intenția de a proteja comunitatea celor rămași în viață³.

Moartea este înainte de toate o despărțire a defunctului de familie. Familia este cea care se preocupă ca despărțirea, trecerea și integrarea în lumea de dincolo să fie îndeplinite corect. Pragul sau trecerea dintr-o lume în alta sunt marcate prin acte rituale cu statut de normă. Secvențele fiecărui ceremonial respectă o ordine obligatorie. Ele înfăptuiesc trecerea din lumea aceasta în cealaltă. În caz contrar, de neîndeplinire a trecerii, există credința că forțe malefice se vor întoarce după înmormântare împotriva familiei rămase⁴. Îndeplinirea întregului ceremonial este o îndatorire a familiei, ea fiind cea care ajută decedatul să traverseze ușor pragul dintre cele două lumi.

Dacă facem referință la mitul *Marea Trecere*, care reprezintă o metaforă pentru inițierea supremă în ritualul funerar, fiind considerat cel mai important simbol din credințele care încearcă să ilustreze accesul în lumea

¹ Mircea Eliade. *Sacru și profanul*. București: Editura Humanitas, 1992, p. 137.

² Nicolae Iuga. *Moartea ca trecere pe pod*. În: Memoria etnologică. An II, nr. 4-5, Baia Mare, 2002, p. 535.

³ Carmen Iulia Stanciu. *Misterul Marii Treceri. Riturile de trecere în ceremonialul funerar*. Hochschulschrift (Diplomarbeit). Viena, 2012, p. 31.

⁴ Ibidem, p. 39.

de dincolo și secretul pe care moartea îl ascunde, ceremonialul funebru este dominat de sentimentul despărțirii definitive, aceasta fiind de fapt marea trecere⁵. În concepția prof. Mihai Pop, omul este călător nu doar prin viață, ci și după moarte, care este imaginată ca o călătorie spre lumea cealaltă.

Ceremonialul de înmormântare este Marea despărțire, etapă importantă care îl pregătește pe om pentru Marea Trecere. Marea despărțire nu reprezintă în concepția tradițională o încheiere definitivă a destinului individului, dincolo de care nu mai există nimic și nu se mai continuă nici o legătură cu lumea viilor, ci o trecere ireversibilă, din lumea aceasta în „lumea de dincolo”. În ceremonialul de înmormântare, accentul este pus pe secvențele care marchează marea despărțire și pregătesc marea trecere. Moartea este concepută, imaginar, ca o lungă călătorie, marcată și pe plan ceremonial, într-o lume similară acesteia de aici, deși opusă ei. Drumul către lumea cealaltă se desfășoară simbolic sub forma unei călătorii. Această călătorie a fost identificată cu mersul spre Centru, Centrul apărând ca simbol al dezvoltării spirituale. Din această perspectivă, călătoria post-mortem este cea mai semnificativă dintre călătoriile pe care le face un om⁶.

Prin intermediul simbolurilor, omul tradițional încearcă să mențină o permanentă legătură cu divinitatea. Într-o societate de tip tradițională toate elementele ce-l înconjoară pe individ sunt purtătoare de simbolism. Mai mult chiar, între elementele din jurul său, omul stabilește o serie întreagă de relații care conduc la construirea în timp a unui adevărat univers simbolic⁷. Un sistem de credințe și simboluri stă la baza morții și nu numai, căci le găsim și în ceremonialul nașterii sau al nunții. Învelirea pruncului în pânză albă, îmbrăcarea miresei cu o rochie albă, precum și îmbrăcarea defunctului în haine noi și așezarea pânzei albe cât e de lung mortul nu sunt simple gesturi cotidiene, ce țin de planul realului, ci au o valoare simbolică. Îmbrăcămintea devine astfel o barieră care-l apără de cotidian, făcând posibilă trecerea la un alt nivel. Cei trei actanți îmbrăcați în alb devin imagini arhetip ale purității, fapt care le dă dreptul la un nou început. Albul este cel care le oferă protecția, făcând posibil sfârșitul la nivelul unei stări anterioare,

---

⁵ Ibidem, p. 41.

⁶ Corina Isabella Csiszar. *Omul călător în concepția Prof. Mihai Pop*. În: Memoria ethnologică, An. V, nr. 16-17, Baia Mare, 2005, p. 164.

⁷ Delia Suiogan. *Om și trecerea în mentalitatea tradițională*. În: Memoria ethnologică, An VI, nr. 18-19, Baia Mare, 2006, p. 1721.

inferioare și începutul unei stări noi, superioare⁸. Un alt element este cel al contactului actantului cu apa. Scalda rituală, repetată, a copilului în apă, imersiunea în apă din cadrul botezului, stropirea de către mireasă a alaiului în repetate rânduri, spălarea mortului sau spălarea mâinilor cu apă, toate țin nu de conceptul de igienă, ci ne trimit la ideea de purificare. Chiar dacă spălarea mâinilor este un gest obișnuit zilnic, în contextul ritual ea este dotată cu alt sens. La înmormântare, de exemplu, spălarea pe mâini, înainte de a se ieși pe poarta cimitirului sau înainte de a te trece la masa de pomenire, le oferă indivizilor certitudinea separării de umbra morții. Apa poate să asigure și o posibilă revenire la viață, o șansă de nou început, prin simularea ploii ce poate reînvia natura, dar și omul. În ambele cazuri, la spălarea copilului sau defunctului asistăm la o spălare de păcate urmată de o revenire la o altă viață. Moartea este astfel simbolică⁹.

Arătând cât de important este simbolul apei și cum este ea folosită în ritualurile de trecere, vom prezenta și celelalte elemente care au și ele o simbolistică aparte și sunt folosite în ceremonialul de înmormântare. Celelalte elemente sunt pământul, focul și cerul, aceste elemente sunt întâlnite nu numai în cadrul ceremonialului de înmormântare, dar și în ceremonialul botezului sau nunții.

Așa cum apa are în natură puteri regeneratoare, pentru om ea este folosită în ritualurile de purificare ca simbol al regenerării. Apa spală păcatele, purifică, curăță, șterge trecutul, dar în același timp pregătește pentru o nouă naștere: „Apa concentrează în sine valențele germinative și creatoare ale Apei primordiale. Ea vindecă, sau curăță, deoarece într-un anumit sens reface Creația – se încearcă regenerarea magică a bolnavului sau a mortului prin contactul cu substanța primordială. Apa absoarbe răul datorită puterii sale de asimilare”¹⁰. În Dicționarul de simboluri și arhetipuri culturale apa este văzută ca simbol astfel: „Apa este unul din cele 4 elemente esențiale din care s-a creat universul, potrivit miturilor cosmogonice ale popoarelor lumii. Simbol al materiei prime, al regenerării și al izvorului

⁸ Delia Suiogan. *Inițierea - forme de reprezentare simbolică*. În: Memoria ethnologică, An VI, nr. 20, Baia Mare, 2006, p. 1883.

⁹ *Ibidem*, pp. 1884-1885.

¹⁰ Mircea Eliade. *Tratat de istorie a religiilor*. București: Editura Humanitas, 1992, p. 160.

vieții, este și un simbol ambivalent: substanța primordială din care iau naștere toate formele și în care ele revin prin regresivitate”¹¹.

Vedem că apa are capacități de purificare, de regenerare și de renaștere. În apă totul se dizolvă, orice „formă” este dezintegrată, orice „istorie” este anulată. Prin ritualul apei se asigură o renaștere post mortem, apa devine astfel simbol de viață¹². Baia sau cufundarea în apă a întregului corp sau doar spălarea unei părți a corpului, la toate popoarele și în toate timpurile, pe lângă funcții igienice, are și semnificația unui rit de purificare. Baia (scaldă) marchează toate etapele de trecere într-o nouă stare a omului: nașterea, botezul, căsătoria, moartea.

Un alt simbol important este și pământul. Pentru naștere sau pentru moarte există un prag comun – pământul. Există la unele popoare tradiția ca muribundul, ca și nou-născutul, să fie puși pe pământ cu credința că din pământ am venit și în pământ mergem. Eliade vorbește despre pământ care este văzut în multe culturi ca o Mamă, iar înmormântarea ca o reîntoarcere a omului în pântecul mamei sale (Wiedergeburt). Îngroparea deci include simbolismul întoarcerii în pânțe: „Pământul este Mama. Tot ce iese din Pământ e înzestrat cu viață și tot ce se reîntoarce în el redobândește viață”¹³.

După Mircea Eliade, pământul sau reîntoarcerea în pământ simbolizează întoarcerea la origine, *regressus ad uterum*, care încheie caracterul ciclic al evoluției cosmice: naștere - moarte - regenerare. Omul se pregătește pentru o nouă naștere de ordin spiritual. Aceasta se face simbolic (simbolismul „noii nașteri”); e vorba de o revenire în urmă, de o reîntoarcere la locul de unde am venit. În dicționarul de simboluri găsim semnificația mormântului: „Cea mai veche și cea mai persistentă semnificație a mormântului este aceea legată de asocierea sa cu pântecul matern, cu interiorul pământului-mamă. Justificarea înhumării e foarte complexă. Ea poate fi legată de credința în învierea mortului, dar poate fi și o precauție împotriva întoarcerii mortului. În credințele populare, mormântul e casa mortului, el trebuie respectat, e mare păcat să-l distrugi sau să-l profanezi. Îngroparea morților se face cu capul spre vest, ca fața lor să fie orientată spre est”¹⁴.

---

¹¹ Carmen Iulia Stanciu. *Misterul Marii Treceți. Riturile de trecere în ceremonialul funerar*. Viena, 2012, p. 34.

¹² Mircea Eliade. *Tratat...*, p. 160.

¹³ *Ibidem*, p. 240.

¹⁴ Carmen Iulia Stanciu. *Op. cit.*, p. 36.

Dacă Pământul este văzut ca Mamă, Cerul este Tatăl, este locul unde omul în viață nu poate ajunge. Acolo locuiesc zeii și tot acolo se înalță sufletele morților. Cerul reprezintă veșnicia, dacă tot ce-i pe pământ se naște și moare, tot ce-i în cer e veșnic. Cerul, datorită înălțimii sale infinite și inaccesibilității omului de rând la el, devine astfel simbol și al divinității: acolo este Preaînaltul, o dimensiune inaccesibilă omului ca atare. „Înaltul” devine în chip firesc un atribut al divinității¹⁵. Cum precizează și Eliade: cea mai populară rugăciune a lumii începe cu „Tatăl nostru care ești în ceruri”. Divinitatea locuiește deci în ceruri, iar o urcare spre cer semnifică întotdeauna transcenderea condiției umane și pătrunderea în nivele cosmice superioare. Simbolismul ceresc susține la rândul său un mare număr de rituri, de înălțare, de urcare. În ceruri, acolo se înalță sufletele morților. Sufletul luându-și zborul accesează la un mod de a fi suprauman, „spiritul” ca simbol al libertății absolute¹⁶.

Focul ca element este prezent în ceremonialul funerar în primul rând prin lumânarea aprinsă având un rol simbolic important. Creștinismul a preluat lumânarea ca element de cult din antichitatea greacă și romană. Ea semnifică credința celui ce ține în mână o lumânare, fiind în același timp și simbolul sufletului său îndreptat în sus spre Dumnezeu, căci ea simbolizează elevația spirituală, mișcarea ascendentă, e un simbol al verticalității. Poporul român acordă o mare importanță lumânării muribundului, menită să conducă sufletul său prin întunericul lumii de dincolo¹⁷.

Găsim prezența lumânării la toate riturile de trecere. Arderea lumânării, flacăra, reprezintă focul purificării. În ceremonialul funerar dacă se întâmplă să moară cineva fără lumânare, se cheamă că a avut moarte întunecată și nu e bine. Sufletul omului este simbolizat prin lumânare: dacă ceara poate substitui corpul uman, flacăra devine semnul sufletului¹⁸. De asemenea, putem adăuga simbolul fumului lumânării care, prin faptul că se ridică spre cer, devine un simbol al comunicării pe verticală. Fumul de tămâie este un agent de legătură dintre cer și pământ. Este, în același timp, un agent purificator, conținând în sine potențele focului care l-a generat¹⁹.

¹⁵ Mircea Eliade. *Tratat ...*, p. 56.

¹⁶ *Ibidem*, p. 56.

¹⁷ Carmen Iulia Stanciu. *Op. cit.*, p. 37.

¹⁸ Delia Suiogan. *Inițierea: forme de reprezentare simbolică*. În: Memoria Ethnologică, An VI, nr. 20, p. 1887.

¹⁹ *Ibidem*, p. 37.

Fumul, ca element, este nelipsit din riturile de purificare la toate popoarele lumii. El alungă spiritele rele, această credință e reflectată în zicala românească „fuge ca dracul de tămâie”. Este și un simbol al deșertăciunii lumefști și al celor trecătoare²⁰.

În continuare vom expune elementele de bază ale obiceiurilor de înmormântare din satul Mirești, raionul Hâncești. Acestea fiind semne prevestitoare de moarte cu practicile de ușurare a decesului și cele trei etape principale caracteristice riturilor de trecere (separarea de lumea celor vii, pregătirea decedatului pentru trecerea într-o altă lume și integrarea în lumea cealaltă). În studierea obiceiurilor de înmormântare s-au intervievat persoane din acest sat.

Potrivit credințelor oamenilor din satul Mirești, dar și din alte localități, atât din Republica Moldova, cât și din România,²¹ există anumite semne prevestitoare de moarte. Astfel, mai mulți informatori afirmă că omul își poate da seama de apropierea morții: „prin visele pe care le pot avea cel în cauză sau membrii familiei și prin „pasărea morții” care cântă în apropierea casei”. Prin vis se poate presimți venirea morții dacă se visează cu cineva decedat din familie „care îl cheamă la el și pleacă împreună”. „Atunci când îți cade un dinte și te doare” sau „pierderea unui lucru, obiect valoros, important” atunci se zice că va muri cineva apropiat. (Anna Gonța).

Pasărea morții este cucuveaua, o pasăre de temut care, după credințele oamenilor din sat, dacă se aude cântând în preajma casei, mai mult ca sigur cineva din acea casă va muri curând. Dacă omul e în vârstă și cade bolnav pe pat, dacă el are vedenii sau un comportament mai ciudat, familia știe că el nu mai are mult de trăit. Când se știe că un om e în pragul morții, „se citesc rugăciuni de dezlegare și de ușurare a sufletului care sunt citite de preot la căpătâiul bolnavului”²².

Gonța Anna menționează: pentru ca cel bolnav să poată părăsi lumea, el trebuie să moară împăcat și să-și ceară iertare de la cei cărora, poate, le-a greșit în viață și să se spovedească la preot. Astfel, există un moment al iertării care se face „prin spovedanie și împărtășanie la preot și prin iertare de la cei apropiați”, iar cei care nu își cer iertare și nu sunt împăcați cu

---

²⁰ Ivan Evseev. *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*. Timișoara: Editura Amarcord, 1994, p. 66.

²¹ Colectarea materialului a fost efectuată de autoare în anii 2013-2018, în satul Mirești în anul 2016.

²² Inf. Mărioara Gaiu, n. 1949.

lumea se spune că vor muri în chinuri mari și că vor suferi și mai mult pe patul de moarte. Există credința oamenilor din sat că omul moare după cum decide Dumnezeu, dar și după faptele din viață, în funcție de gravitatea păcatelor lui. Despre cei care au o moarte mai grea sau cei care se chinuiau mult să moară se crede că: „au avut păcate multe și grele și nu le-au împărtășit la spovedanie”²³.

Obiceiurile de înmormântare implică trei etape principale caracteristice riturilor de trecere: separarea de lumea celor vii, pregătirea decedatului pentru trecerea într-o altă lume și integrarea în lumea cealaltă. În continuare am să descriu acele practici și rituri care au ca scop să pregătească mortul pentru călătoria spre lumea de dincolo și integrarea lui.

Intrarea în lumea de dincolo nu este simultană cu decesul, sufletul mortului având de parcurs un drum lung care este compus din mai multe etape. Moartea fizică a trupului marchează începutul drumului sufletului din această lume în cealaltă. Riturile de trecere sunt atât pentru cel mort cât și pentru cei vii esențiale pentru procesul de separare și integrare.

Familia, pentru a-l ajuta pe cel ce trebuie să plece în lumea de dincolo, are datoria să îndeplinească toate obiceiurile și ritualurile necesare. Neîmplinirea lor are efecte negative, care afectează statutul sufletului mortului, rămas pribeag, neintegrat în lumea strămoșilor²⁴. Astfel, după momentul morții, rudele au o deosebită grijă să îndeplinească toate obiceiurile care sunt necesare pentru integrarea sufletului în lumea cealaltă. „Obiceiurile, dar și dorințele se îndeplinesc pentru a avea mortul odihnă dar și pentru a nu se mai întoarce sufletul celui decedat, „ele se fac pentru a se putea mortul și cei vii odihni”²⁵. Dacă obiceiurile nu se îndeplinesc, se crede „că cel mort nu va avea odihnă și cei în viață nu vor avea liniște”, astfel putem remarca că obiceiurile sunt importante pentru oamenii din sat: „trebuie îndeplinite pentru ca cel mort să plece de pe pământ împăcat cu lumea și cu Dumnezeu”²⁶.

În momentul în care moare un om, primul lucru care se face este de a se aprinde imediat o lumânare. Fără aceasta, se crede că mortul nu poate pleca în cealaltă lume, pentru că „nu-i luminată calea și nu vede pe unde

²³ *Ibidem.*

²⁴ Carmen Iulia Stanciu. *Misterul Marii Treceri. Riturile de trecere în ceremonialul funerar.* Viena, 2012, p. 40.

²⁵ Inf. Anna Gonța, n. 1955.

²⁶ Inf. Mărioara Gaiu.

trebuie să meargă”²⁷, mai multe surse menționează că lumina e călăuză sufletului mortului în cealaltă lume. Acest obicei este întâlnit în majoritatea satelor atât din Republica Moldova, cât și din România, unde nu se concepe ca omul să moară fără să-i fie aprinsă o lumânare: „fără lumină acea persoană rătăcește prin întuneric și nu își găsește nicăieri locul”²⁸. După aprinderea lumânării, mortul „se așază jos, cu mâinile pe piept”²⁹. Casa, mai exact casa mare este un spațiu sacru și intim al omului. Este locul unde se desfășurau toate evenimentele importante: nașterea, căsătoria și moartea. Camera unde se așază cel mort și în care rămâne în cele trei zile până în ziua înmormântării se pregătește astfel: „camera trebuie să fie curată, oglinzile din casă să se acopere pentru a nu se oglinzi mortul în ele”³⁰. Acest obicei de acoperire a oglinzilor din casă ca „să nu se vadă mortul în oglindă” se face pentru că oglinda oferă o imagine multiplicată a mortului și îl întorci din drumul său. Credința în sat este că în cele trei zile până la înmormântare sufletul mortului nu a plecat la locul lui: „Sufletul mortului în cele trei zile nu pleacă de acasă”, el stă până la patruzeci de zile prin apropierea casei³¹.

Un obicei care se practică în această localitate este *Cina mortului* sau *Priveghiul*. Cina se organizează în ultima seară înainte de a fi înmormântat defunctul, la ea participă familia, „grochinșeri” (cei care sapă groapa) și cei care vin să vadă mortul sunt chemați să stea la masă. Se fac câteva feluri de mâncare și se dă de pomană câte un colac cu o lumânare aprinsă. Dacă nu se face, „visezi mortul rău, că nu i-ai împlinit ce trebuie și el nu se poate duce în cealaltă lume”³². Un moment important în pregătirea mortului pentru lumea cealaltă îl constituie și scaldarea defunctului care se face imediat după deces. Cum prin botez copilul este supus actului purificator al apei pentru a accesa la sacru pentru protecție, la fel și după deces, corpul este spălat cu apă pentru aceeași funcție purificatoare de protecție. Spălarea sau „scalda” mortului e un ritual de mare importanță care se mai practică, chiar și atunci când persoana moare la spital. În fiecare dimineață cineva dintre copiii sau rude apropiate ale defunctului spală mortul pe față cu o bucată de pânză curată și cu apă rece și are rol de curățire, pentru ca cel mort să nu meargă pe lumea cealaltă

---

²⁷ Inf. Eugenia Trofim, n. 1954.

²⁸ Inf. Mărioara Gaiu.

²⁹ Inf. Anna Gonța.

³⁰ Inf. Maria Ostafciuc, n. 1957; Anna Gonța, n. 1955.

³¹ Inf. Maria Gaiu.

³² Inf. Tudora Cornea, n. 1947.

necurat”³³. De aici vine un alt obicei că cei care au spălat mortul, copiii și rudele, nu au voie de a participa la prepararea bucatelor. Familia manifestă și o grijă deosebită la îmbrăcămintea defunctului. „Trebuie să fie schimbat în haine noi și curate”³⁴.

În imaginarul oamenilor din sat sufletul mortului are de îndeplinit o călătorie. Astfel, se pun la mort în sicriu sau în buzunar cu el: „bani, iconiță, un pieptene, lumânare, un ac cu ață iar în buzunarul de la cămașă se pun niște bomboane și biscuiți”. „Pe pieptul celui decedat se pune o iconiță sfințită și o cruce din ceară”³⁵, la trecerea vămilor cu banii defunctul plătește, colacul pentru a avea de merinde pe drum, iconița pentru avea să se roage, lumânarea ca să-i lumineze calea, pieptenele pentru a avea să se pieptene în cea lume și bomboanele cu biscuiții se pun atunci dacă cel decedat are copii morți și se vor întâlni și le de-a ceva dulce”³⁶. Aici putem să mai menționăm că „dacă nu ai reușit să îți ceri iertare sau ai greșit unei persoane care a decedat mai înainte, poți să scrii un bilețel care se pune în săcriu pentru a-ți cere iertare”³⁷. „Dacă o persoană moare fără lumânare, atunci cu banii care se pun când vin oamenii din sat să-l vadă se cumpără o făclie și se aprinde la biserică timp de patruzeci de zile”³⁸.

Primul semn de doliu este unul vestimentar: „familia din casă se îmbracă în straie negre”, (*Anna Gonța*). Doliul se ține 40 de zile obligatoriu, dar sunt care țin și un an de zile, în funcție de gradul de rudenie, pentru părinți și soți durata doliului este de un an”³⁹. Ca interdicții „cei din familie nu trebuie să meargă la petreceri, nu au voie să cânte sau să joace și neapărat trebuie să meargă la biserică”, iar în cazul bărbatului care i-a murit soția, umblă cu capul dezgolit ca să știe oamenii că e văduv”⁴⁰. Îndată după moarte urmează o serie de acte cu caracter social. Moartea este anunțată nu numai neamurilor (rudelor) și vecinilor, ci întregii colectivități prin moduri tradiționale. Îndată ce omul a murit se trag clopotele din sat”⁴¹. Un alt mod prin care se arată prezența morții este următorul: la casa celui mort în timpul celor trei zile cât stă acesta în casă „se agață la ușa casei sau la stâlp sus un ștergar,

³³ Inf. Maria Gaiu, n. 1954; Anna Gonța.

³⁴ Inf. Maria Ostafciuc.

³⁵ Inf. Aurica Vrancea, n. 1967.

³⁶ Inf. Maria Ostafciuc.

³⁷ Inf. Anna Gonța.

³⁸ Inf. Aurica Vrancea.

³⁹ Inf. Eugenia Trofim

⁴⁰ Inf. Petru Gaiu, n. 1952.

⁴¹ Inf. Tatiana Ciobanu.

pentru a anunța lumea că la acea casă a murit cineva⁴². O altă tradiție care se păstrează și în satul Mirești este *priveghiul* sau paza mortului se face cât timp este mortul în casă, de obicei 3 zile, pentru că, zice Petru Gaiu „nu este bine ca mortul să fie lăsat singur, în special noaptea”. Priveghiul are scopul de a apăra trupul defunctului, de care sufletul nu este încă total desprins și „de a împiedica întoarcerea necurată a mortului”. Sergiu Ciobanu zice că „mai înainte exista obiceiul de a se aduna nu numai rudele dar și oamenii din sat în încăperea mortului, unde se glumea, se povestea despre momente vesele din viața celui decedat”. Despre priveghi, Mărioara Gaiu spune: „nu se mai face priveghiul cum se făcea mai demult. Oamenii îl vizitează pe mort „doar în trecere”, familia fiind cea care trebuie să stea cu mortul „să îl jelească și să se roage pentru iertarea păcatelor lui”⁴³. Astfel, în timpul celor trei zile mortul este vizitat de către rude, prieteni, vecini.

Moartea produce un puternic dezechilibru atât în cadrul familiei, cât și în cadrul comunității. Dar atât familia, cât și întreaga comunitate se unește și cu ajutorul unor practici funerare, care obligatoriu trebuie respectate, reușește să treacă de acest eveniment tragic împreună. Astfel, evenimentul morții este trăit la un nivel colectiv și nu individual. Nu doar familia își ia rămas bun de la mort, ci întreg satul participă la despărțirea persoanei de lumea aceasta. Mortul este ținut în casă până la ziua înmormântării, este orientat cu picioarele înainte spre ușă, spre răsărit: „pentru că de la răsărit de acolo răsare lumina și el trebuie să meargă spre lumină”⁴⁴.

Petrecerea răposatului pe ultimul drum se ține în curtea casei sale, unde se adună toți în jurul sicriului. Anna Gonța descrie cum se desfășoară petrecania: „rudele se înțeleg cu preotul, dacă nu mai sunt alte înmormântări petrecania începe pe la orele 11. În unele cazuri slujba religioasă se face acasă, dar de obicei se petrece la biserică. Până vine lumea, în ograda celui decedat sunt pregătite pomenile care sunt date celor prezenți. Pomenile cele mai importante sunt: pomul vieții, masa – se dă celui care rămâne în casă, iar celor care sunt prezenți se dă un ștergar care are legat la un colț bani, monede, colăcel și o lumânare.”

Pe lângă bucatele comune oricăror mese de pomenire, există câteva alimente specifice. Ele se bazează, în primul rând, pe folosirea boabelor de cereale și a mierii de albine. *Coliva din grâu fiert* și îndulcit este nelipsită de

---

⁴² Inf. Eugenia Trofim.

⁴³ Inf. Maria Gaiu.

⁴⁴ Inf. Maria Ostafciuc.

la înmormântările moldovenilor, fiind prezentă și la pomeniri, parastase, precum și la marile sărbători de peste an legate de culmi morților. Mircea Eliade constată că această mâncare rituală, prezentă la funeraliile românești și la cele din Balcani, este cunoscută încă din antica Eladă, unde s-a păstrat, până în zilele noastre, denumirea de Kollyva. Sunt nelipsite sarmale calde, care trebuie să emane aburi. După ce se termină predica, adică slujba religioasă, „se fac iertăciunile, unde mortul își ia rămas bun de la toată familia, de la toate rudele, toți prietenii, pentru ca să-l ierte cu toții.”

După terminarea prohodului, adică a slujbei religioase din biserică, se mai face și în curtea casei, apoi, după cum am mai menționat, se pornește spre cimitir. Toți cei prezenți la înmormântare conduc pe ultimul drum persoana de care se despart pe vecie. Acestui drum de la casa mortului și până la cimitir i se acordă o importanță mare, el reprezentând „*ultimul drum*” al mortului. Simbolic, reprezintă și drumul pe care trebuie să-l parcurgă sufletul mortului pentru a ajunge în cealaltă lume. Astfel, drumul spre cimitir are un rol important în trecerea defunctului din lumea celor vii în lumea cealaltă. În drumul spre cimitir se fac opriri unde se citesc pasaje din Biblie. Aceste opriri reprezintă în plan simbolic depășirea obstacolelor (cele 12 Vămi ale văzduhului) pe care le are de trecut defunctul.

Prin urmare, conform credinței oamenilor, văzduhul are 12 vămi și prin acestea trebuie să treacă sufletul mortului ca să ajungă în Rai ori în Iad. Fiecare vamă corespunde unui păcat, iar sufletul trebuie să dea socoteală pentru faptele din timpul vieții, de aceea pe drum se împart cele 12 podurile, care conțin colac, pahar, lumânare, apa și se împart ca pomană. Opririle nu se fac în orice loc, ci la răscruci, poduri, fântâni, unde se pun și bani, care îl vor ajuta pe defunct să poată trece mai ușor în cealaltă lume.

Groapa este săpată de către „*grochinșeri*” în cele două-trei zile înainte de înmormântare, „în fiecare zi câte un pic, ea nu are voie să fie gata dinaintea zilei când mortul e înmormântat ci doar în ziua înmormântării”⁴⁵. La groapă se face o slujbă religioasă și „se pecetluiește groapa până la a doua venire și se face semnul crucii în 4 colțuri. Se stropește apoi cu apă (ulei, vin). „La coborârea defunctului în groapă se aruncă pământ pe sicriu și se zice: Dumnezeu să-l ierte”⁴⁶. Pământul simbolizează reintegrarea în lutul din care a fost zidit, o reîntoarcere în pământ pentru a renaște. „După darea defunctului

⁴⁵ Inf. Andrei Gonța, n. 1958.

⁴⁶ Inf. Petru Gaiu.

în groapă la gropari se dă câte o găină, iar celui care a început groapa i se dă un cucuș⁴⁷, crezând că pasărea dată de pomană peste mormânt este destinată deschiderii drumului în cealaltă lume, pentru că ea ar merge înaintea sufletului, scormonind și chemând ca și cum ar avea pui și astfel conduce sufletul până la poarta Raiului, eliberând și potecile de ciulini.

După ce se iese de la cimitir, se spală pe mâini cu apă, care este un rit de purificare. După încheierea înmormântării se merge la masa de pomană a mortului care simbolizează „o ultimă mulțumire a celui mort față de cei prezenți”⁴⁸. Masa de pomenire reprezintă un rit de agregare. Gestul ritual de a mânca împreună simbolizează trecerea peste ruptura cauzată de moarte și reunirea comunității afectate.

Se spune că timp de trei zile după deces sufletul nu pleacă de acasă, în următoarele 9 zile el vizitează împrejurimile satului, iar în momentul de după patruzeci de zile sufletul a hoinărit și vizitat „toate locurile prin care a umblat în viața lui”. Aceste etape sau praguri pe care sufletul mortului le parcurge sunt marcate prin parastasele care se fac la diverse intervale de timp. Astfel, mesele de pomenire au drept echivalent în plan spațial un anumit prag în calea mortului.

Se face praznic de pomenire la 3 zile, 9 zile, patruzeci de zile, la jumătate de an și la un an, se țin slujbe la biserică. Cele mai importante sunt pomenile la patruzeci de zile și la un an și trebuie să se facă neapărat⁴⁹, deoarece se crede că după 40 de zile de la deces sufletul defunctului se separă de corp și începe etapa integrării lui în lumea cealaltă. „Timp de 40 de zile sufletul mortului nu părăsește casa. După 40 de zile se duce la judecata particulară cu Dumnezeu și apoi își așteaptă ziua înfricoșatei Judecăți”⁵⁰. La parastasul de pomenire care se face la 40 de zile, se duc la biserică 24 vâmi, 40 de băsmăluțe, 40 de cruciulițe, 40 lumânări și o garafă cu vin, se sfințește și când se face praznicul se dau de pomană, iar vinul se dă să se bea fiecăruia care este la praznic⁵¹.

După integrarea sufletului în lumea cealaltă, familia continuă să mențină vie amintirea celui mort printr-un sistem de sărbători și ceremonii

---

⁴⁷ Inf. Anna Gonța.

⁴⁸ Inf. Maria Ostafciuc.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Materiale de teren din alte localități ale Republicii Moldova, înregistrate de autoarea articolului în perioada anilor 2014-2018.

⁵¹ Inf. Anna Gonța.

care se țin la anumite date din calendarul creștin. Aceste zile sunt dedicate pomenirii morților. La Florii, înainte de Paști, se dă de pomană mâncare în cinstea mortului. Pomenirii strămoșilor sunt dedicate sâmbetelor din Postul Paștelui.

Un alt obicei care încă se mai practică în cadrul înmormântării este bocetul. Bocetul face parte din repertoriul cântecelor funebre care se cântau la înmormântare. Tradiția bocetelor nu prea se practică acum, ele rămânând doar în memoria persoanelor mai în vârstă din sat, care își mai amintesc acest obicei. Bocitul se făcea de către rudele apropiate și doar de femei. Nu exista un moment precis în ceremonialul de înmormântare în care se bocea, „se putea boci tot timpul, din momentul morții până la întoarcerea de la cimitir. Dar, de obicei, femeile boceau în momentele culminante când se scotea sicriul din casă, când se ieșea din curtea casei și pe tot drumul până la groapă. Bocitul avea rolul de a evidenția durerea și regretul pierderii celui dus din viață. Plânsul sau bocitul după persoana care se duce din lume are un rol important. „Mortul trebuie plâns. Cine nu plânge după mort se spune că nu l-a iubit și se bucură că a murit”⁵². (Maria Ostafciuc zice că acum nu se mai bocește, dar înainte „femeile boceau tare frumos”).

Așadar, analiza obiceiului de înmormântare oferă posibilitatea de a înțelege cum aceste rituri sunt trăite și se manifestă în cultura tradițională românească. Marea trecere, după cum a numit Lucian Blaga moartea, este și va rămâne o temă universală și comună tuturor științelor socioumane. Așa cum rezultă din conținutul articolului, riturile de trecere sunt numeroase, interesul pentru acestea existând și în prezent. Cercetările nu mai au demult doar o abordare unilaterală, religioasă, ci una raportată la un nivel fundamental al omului și al culturii din care face parte.

În urma cercetărilor am constatat că omul societății tradiționale a trăit într-o lume sacră plină de simboluri și tradiții. Omul modern nu mai trăiește astfel, ci într-o existență profană. Asta nu înseamnă că omul modern nu mai este deloc religios, dar el tratează acest aspect al vieții într-un alt mod. Felul cum omul din societățile tradiționale se raportează la lumea ce-l înconjoară este diferit de felul cum omul modern se raportează la ea.

Omul modern crede că a învins moartea prin negarea ei. Fiind mai mult interesat de lumea de aici, și-a pierdut legătura cu lumea de dincolo, moartea simbolizând doar un sfârșit, un punct terminus. Lumea cealaltă nu

⁵² Inf. Maria Ostafciuc.

mai are nicio semnificație, nu există niciun prag care trebuie trecut. Frica existențială pentru omul modern este o limită absolută, de care nu se poate trece, pe când pentru omul din societatea tradițională însemna un prag peste care se trecea prin respectarea și îndeplinirea tradițiilor moștenite de la strămoși. Dacă pentru omul modern viața este opusă morții, pentru omul din epocile tradiționale viața și moartea reprezentau un Tot. Faptele omului în viața pământească influențează experiența vieții lui de dincolo, după binele sau răul care îl face în viață. Dacă faptele din viața de aici au fost bune și după moarte îi va fi bine.